

“Molla Nəsrəddin” – 10 cildliyin I cildinə redaktor sözü

1906-1931-ci illərdə Azərbaycanın mütəfəkkir yazıçı-dramaturqu və publisisti Mirzə Cəlil Məmmədquluzadənin (1869-1932) baş redaktorluğu ilə Tiflisdə, Təbrizdə və Bakıda nəşr edilmiş “Molla Nəsrəddin” jurnalı təkcə Azərbaycan üçün deyil, bütün Türk dünyası və islam Şərqi üçün misilsiz əhəmiyyət daşıyan, irəli sürdüyü kəskin sosial-psixoloji, iqtisadi-siyasi, mədəni-mənəvi, humanitar problemlərlə, həqiqi sənət əsəri olan nəsr və nəzm örnəkləri ilə bu gün də aktuallığını itirməyən şəkili satirik bir toplu olmuşdur.

Əksər nömrələri ərəb əlifbası ilə işıq üzü görən bu jurnal, Azərbaycanda gedən əlifba islahatları ilə bağlı olaraq, əski əlifbanı bilməyən həmvətənlərimiz, xüsusən gənc nəsil üçün əlçatmaz olduğundan, onun milli-mənəvi dəyər kimi çağdaş nəsle çatdırılmasına ehtiyac yaranmış, bu səbəbdən də Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun Mətnşünaslıq şöbəsində keçən yüzilliyin ikinci yarısından etibarən uzun illər boyu jurnalın tam mətni ərəb əlifbasından kiril əlifbasına transfoneliterasiya edilmişdir.

Sovet hökumətinin Azərbaycanın klassik irsinə məlum münasibəti nəticəsində 12 cildə çapı nəzərdə tutulan jurnalın yalnız bir cildi kiril əlifbası ilə işıq üzü görmüş, Moskvanın qarət etdiyi sərvətlərimizdən vəsait ayrılmağına görə makinadan çıxmış əlyazması uzun illər Ədəbiyyat İnstitutunun dəmir seyflərində toz-torpaq içində yatıb qalmışdır.

Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin bərpasından sonra gənc dövlətin qarşılaşdığı maliyyə çətinliklərinə baxmayaraq, 1996-2011-ci illər ərzində jurnalın tam mətni latın qrafikalı Azərbaycan əlifbası ilə 8 cildə 700 nüsxə sayda, nəfis şəkildə rəngli illüstrasiyalarla çap edilmiş və molla-nəsrəddinsevərlərin istifadəsinə verilmişdir. Əlbəttə, əhalisi artıq 10 milyona yaxınlaşan, 100 minlərlə ziyalı ordusuna, vətənpərvər, millətsevər gənclərə malik olan suveren Azərbaycan üçün bu rəqəmin çox cüzi olduğu heç kim üçün sirr deyildir. Məhz bu səbəbdən “Şərq-Qərb” nəşriyyatının vətənpərvərlik missiyası sayəsində jurnalın 10 cildə yeni nəşrinin həyata keçirilməsi qərara alınmışdır.

Oxucuların ixtiyarına verilən I cildə 1906-cı ilin 39, 1907-ci ildən isə 40 nömrə - cəmi 79 nömrə salınmışdır. 1-ci nömrədən başlayaraq jurnalda müxtəlif rubrikalar altında (“Molla Nəsrəddinin teleqramları”, “Bilməli xəbərlər”, “Atalar sözü”, “Molla Nəsrəddinin poçta qutusu”, “Molla Nəsrəddinin cavabı”, “Qafqaz xəbərləri”, “Xarici xəbərlər”, “Lügət”, “İran təqvimindən”, “Suallar”, “Xarici əhvalat”, “Teleqraf xəbərləri”, “Tapmaca”, “Elan”, “Elamnamə”, “Molla Nəsrəddinin hesab məslələri”, “Yaylaq xəbərləri”, “Balaca felyeton”, “Sual və cavab”, “Osmanlı”, “İran xəbərləri”, “Müsəlman içində gördüklərim”, “Məktub”, “Səyahətnamə”, “Qədim Molla Nəsrəddinin nağılları”, “Çətin məsələ”, “Nəsihəti-hükəmə”, “Öz müxbirlərimizdən”, “Xəbərçilərimizdən”, “Təzə xəbərlər”, “Nəzm”, “Ədəbiyyat”, “Yuxu”, “Uzun dərya”, “Xırda-mırda xəbərlər”, “Boş danışıqlar”, “Cəhənnəm məktubları”, “Elmi-nücum”,

“İdarədən”, “Kəndlilərin məişətindən”, “Ticarət və ekonomi xəbərləri”, “Politika aləmindən”, “Cəfəngiyat”, “Qəribə xəbərlər”, “Zarafat”, “Oxucularımıza”, “Dövlət dumasında”, “Telefon ilə söhbət”, “Təbabət elmindən”, “Hikmətli sözlər”, “Təzə müsəlmanlar”, “Aclar”, “Bizim işlərimiz”, “Bir neçə söz” və s.) Azərbaycan cəmiyyətinin, islam aləminin, güc kultuna tapınan dünyanın ağırlı, həlli vacib ictimai-siyasi-mədəni problemləri, eləcə də müxtəlif şəhər və bölgələrdən daxil olan xəbərlər, satirik şeir və hekayələr öz əksini tapmışdır.

Elə ilk sayından baş redaktorun ön sözü ilə məqsəd və məramını ifadə edən jurnal aydın, sadə, oxunaqlı, eyni zamanda üstüörtülü eyhamlarla insan psixologiyasının dərin qatlarına, hətta şüuraltına belə nüfuz edə bilmək qabiliyyətini ortaya qoymuşdu. Jurnalın üçüncü sayında verilmiş “Dəmdəməkiyə cavab” yazısı bu baxımdan “Molla Nəsrəddin”in yeni, orijinal üslubunun klassik örnəyi sayıla bilər: “Ay Dəmdəməki! Sən lap dəlisən! Kişi, necə qorxmadın o sözləri mənə yazdın? Məgər sən canından əl çəkibsən? Bəlkə, mən o sözləri götürüb məcmuəmə yazaydım, onda canını hara qoyardın?”

Yəqin bil ki, bakılılar səni daş-qalax edib mənim də məcmuəmə bilmərrə müştəri olmazdılar... Ay Dəmdəməki, mən yaza billəm ki, aprelin 9-da iki məşhur müsəlman qlasnisı bir-birinə altıaçılan çəkib olmayan sözləri bir-birinə dedilər və mən buna inana bilərəm ki, ermənilər çox xoşnud oldular? (kursiv mənimdir - T.K.)... Bəlkə, mən bu sözləri yazaydım, canını hara qoyacaqdın?”

Göründüyü kimi, üzərindən 110 il keçməsinə baxmayaraq, “Molla Nəsrəddin”in qaldırdığı problemlər bu gün də aktualdır və bu unikal dərginin müasirliyi və ölməzliyi də elə bundadır.

Oxuculara təqdim ediləndən bir qədər də iri formatda, 8 səhifə həcmində nəşr olunan hər bir nömrənin 4 səhifəsi yazıdan, 4 səhifəsi isə şəkildən ibarətdir. Adətən, 2-ci, 3-cü, 6-cı və 7-ci səhifələrdə mətn, 1-ci, 4-cü, 5-ci, 8-ci səhifələrdə isə şəkil (əksər hallarda mövzusu Cəlil Məmmədquluzadə tərəfindən verilərək, rəssamın çəkdiyi karikatura) yerləşdirilir. Bir çox hallarda şəkilaltı sözlər mətləbi daha açıq şəkildə oxucuya çatdırmağa yardımçı olur. Bir neçə nömrədə senzuradan keçməyən şəkillərin yeri boş saxlanılmış və “Bizdən asılı olmayan səbəblərə görə bu yer boş qaldı” izahı verilmişdir.

Jurnalın həftədə bir dəfə çıxması nəzərdə tutulsa da, bəzən hakim dairələrlə və çoxsaylı düşmənlərlə mübarizədə bir neçə dəfə bağlanmalı olmuşdur. Buna baxmayaraq, “Molla Nəsrəddin” yenə öz fəaliyyətini bərpa etmiş və xalqına, vətəninə, dindəşlarına, bütövlükdə insanlığa xidmət göstərməkdən, zülmə, ədalətsizliyə, maarifsizliyə, fanatizmə, cəhalətə, eləcə də qlobal səviyyədə o dövrün Qərb dünyasında Şərqlə qarşı tətbiq edilən “ikili standartlara” qarşı amansız mübarizə aparmaqdan yorulmamışdır.

İndinin özündə belə aktuallığını və satirik ciddiliyini qoruyub saxlayan, milli sərvətimiz olan “Molla Nəsrəddin” jurnalının transfoneliterasiya olunmuş nəfis nəşri geniş oxucu auditoriyasına ünvanlanır.

Teymur Kərimli,
akademik